

EL GREC AL SEMINARI CONCILIAR DE SANT PERE DE MALLORCA: ELS CERTÀMENS

Alexandre Font Jaume / Mª Rosa Llabrés Ripoll

IES Joan Maria Thomàs

Resum: El present treball es proposa estudiar la presència del grec al Seminari Conciliar de Sant Pere de Mallorca a través d'un instrument molt escassament utilitzat pels investigadors: els certàmens. Es comença per tractar la importància d'aquesta matèria als diferents plans d'estudis civils i a la formació religiosa del seminari, per continuar amb una acurada descripció dels certàmens de grec.

Paraules clau: Grec, Seminari Conciliar de Mallorca, certamen.

Abstract: The present article aims to the study of the presence of Greek at the Conciliar Seminary of San Pedro in Mallorca through an instrument very sparsely used by researchers: the contests. We begin dealing with the importance of Greek in different civil curricula and in the religious instruction of the Seminary, to continue with a careful description of the Greek contests.

Key words: Greek, Conciliar Seminary of Mallorca, contest.

Tot i la importància del grec per a l'Església, per diversos motius¹ no sempre aquesta matèria figurava als corresponents plans d'estudi dels diferents centres de formació. El Seminari Conciliar de Sant Pere de Mallorca, a partir del 1899, a més de disposar d'una assignatura de grec comptava també amb uns certàmens, és a dir, amb uns concursos anuals per premiar els millors treballs dels alumnes sobre uns temes prèviament proposats. Versaven sobre aspectes relacionats amb les diferents matèries, entre elles el grec, sense formar part pròpiament del *currículum* de l'assignatura. La presentació de treballs, que es feien durant l'estiu, era voluntària, de manera que la participació era més aviat escassa, i reservada, en la pràctica, als millors alumnes; no obstant això, constitueixen un instrument imprescindible per a l'estudi del grec al seminari, que fins ara no s'ha tractat i resta inèdit, raó per la qual el present treball es proposa la descripció, el més acuradament possible, dels diferents elements que configuren els certàmens de grec (temes, textos, anàlisi, traducció, comentaris, bibliografia emprada etc.) deixant per a una altra ocasió els aspectes didàctics i d'implicació en el *currículum* del curs. Es parteix per a aquest treball d'una forçosament breu mirada a la situació de l'assignatura de grec als plans d'estudi civils i del seminari.

El grec als plans d'estudis de l'ensenyament secundari

A la legislació "civil" tampoc no és constant la presència del grec a l'ensenyament mitjà, sinó més aviat l'excepció, almenys fins a les reformes franquistes, com evidència un ràpid repàs de la situació.

Fora de les bones intencions d'alguns plans,² no s'estableix l'estudi d'aquesta assignatura fins al del 1845, amb la reforma de Pedro José Pidal;³ a partir d'aquí, el grec passarà per algunes èpoques a les quals s'estudiarà al batxillerat, i per altres, una majoria, en què s'eliminarà d'aquesta etapa. Dos anys després del pla Pidal, el 1847, la reforma de Pastor Díaz el suprimeix,⁴ i els estudis de les llengües clàssiques entren en tal estat de decadència que el pla de González Romero, del 1852, insistint en la necessitat del llatí, arriba a dir: *no es aventurado asegurar que, continuando así por algún tiempo, serían pronto entre nosotros, como la comisión observa, tan raros los que entendiesen a Cicerón y a Virgilio,*

¹ Entre els quals trobaríem la persistència de la prevenció tradicional contra aquesta llengua, clau per interpretar els evangelis, i la falta de professorat competent.

² Com el *Plan literario de estudios y arreglo general de las Universidades del Reyno*, de Francisco Tadeo de Calomarde (art. 27 de la R.O. de 14 d'octubre de 1824, *Gazeta de Madrid* del 9 de novembre) o el *Plan general de instrucción pública* del duc de Rivas (art. 32 § 2 del R.D. del 4 d'agost de 1836, *Gazeta del 9*). El primer preveia l'erecció de càtedres de grec a les universitats que no en tinguessin *cuanto antes sea posible*, i el segon establia que a la instrucció secundària superior *se enseñará el griego, árabe y hebreo según convenga*.

³ El grec s'havia d'impartir a la secundària de *ampliación*, després dels 5 anys d'educació elemental. El pla pretenia donar a les humanitats la importància que havien perdut *haciendo de ellas la base principal de la enseñanza*, tot afirmant que *las lenguas antiguas serán siempre, por más que se diga, el fundamento de la literatura y de los buenos estudios [...] Sólo ellas saben comunicar ese amor de lo bello, ese don de la armonía, esa sensibilidad exquisita y ese gusto perfecto, sin cuyas cualidades toda producción del ingenio es deforme*. "Exposición a V. M", R.D. de 17 de setembre de 1845 (*Gazeta del 25*).

⁴ R.D. de 8 de julio de 1847 (*Gazeta del 12*). Els plans de Bravo Murillo (R.O. de 14 d'agost de 1849, *Gazeta del 16*) i Seijas Lozano (R.D. de 28 d'agost de 1850, *Gazeta del 3 i del 4*) mantenen l'exclusió, aquest darrer amb evident hipocresia, perquè afirma que *la lengua griega debiera ser una de las bases de esta enseñanza [secundaria] [...] pero desgraciadamente no se conoce entre nosotros el sistema de la enseñanza simultánea del latín y del griego, por lo que el exigir el estudio de este último idioma como necesario, sería señalar un término demasiado prolongado en esta instrucción, lo que produciría graves inconvenientes*.

como los que saben el griego y el caldeo;⁵ això no obstant, no implanta l'estudi del grec. La situació canviarà amb la coneguda "lleï Moyano", del 1857, que crea una càtedra de *rudimentos de griego* i torna a integrar el grec a l'ensenyament secundari, si bé amb una presència limitada.⁶ Transitòriament, perquè el 1868 la reforma de Manuel de Orovio limita aquest tipus d'estudis sols al llatí, tot i que insisteix en la ruïna dels estudis clàssics, de la qual fa culpables la incompetència i ignorància dels professors. Tot i que es presenta com *el último y decisivo esfuerzo para salvar en España la base de los estudios clásicos que dolorosamente decaen*, dissocia el grec de les llengües clàssiques, ja que *el conocimiento del latín es la puerta única que da paso a los tesoros de la Antigüedad*.⁷ Haurem d'esperar a la reorganització dels estudis d'Alejandro Groizard, el 1894, per trobar una altra vegada el grec al batxillerat com a assignatura instrumental;⁸ per molt breu temps, per cert, perquè el novembre del mateix any l'adaptació de López Puigserver deixa fora del pla el grec, que fins al s. XX no torna a formar part de l'ensenyament secundari.⁹

Falta històricament, per tant, una tradició d'estudi del grec, llengua que, quan convé, es dissocia del llatí i es considera "exòtica" en alguns plans, i no hi ha tampoc una concordança amb el tractament dels estudis clàssics a Europa, on amb el triomf de la ciència moderna es produeix un debat apassionat entre una formació "moderna", "científica" o "realista" -amb major contingut de matèries tecnocientífiques, per dir-ho així, a més de llengües vives- i una formació "clàssica" o "humanista", amb major pes de les llengües clàssiques. Els diversos països opten en general per dissenyar dos batxillerats diferents, especialitzant els centres.¹⁰ A Espanya la tradicional falta de pressupost per a l'educació ha servit de pretext per rebutjar l'especialització dels centres,¹¹ de manera que es troben batxillerats unitaris, d'orientació més aviat humanística (però sense que això impliqui la inclusió del grec, com s'ha vist) i, sobretot, solucions mixtes. Al respecte cal dir que els governs més "progressistes" tenen preferència pels batxillerats més científics, mentre que els més "conservadors" valoren més els humanístics. Exemples molt clars són el pla d'estudis de la revolució setembrina de 1868, que, entre altres coses, afirma en el seu pròleg: *Tiempo es ya de que la enseñanza pública satisfaga las necesidades de la vida moderna, y tenga por principal objeto no formar solo latinos y retóricos*,¹² i la reorganització dels estudis de la primera República, que *excluye aquel carácter predominantemente clásico que la segunda enseñanza ha tenido hasta ahora*.¹³ A l'altre extrem, la reforma de Pedro Sainz Rodríguez del 1938, no acabada encara la Guerra Civil, dissenya un batxillerat amb quatre cursos de grec (el màxim a la història del

5 Preàmbul del R.D. de 10 de setembre de 1852 (Gazeta del 17).

6 Art. 12, 13 i 15 de la *Ley de Instrucción pública* de 9 de setembre de 1857 (Gazeta del 10).

7 R.D. de 9 d'octubre de 1866 (Gazeta del 12).

8 R.D. de 15 de setembre de 1894 (Gazeta del 18).

9 R.D. d'11 de 30 de novembre de 1894 (Gazeta de l'1 de desembre); vegeu també el R.D. de 12 de juliol de 1895 (Gazeta del 13), el R.D. de 13 de setembre de 1898 (Gazeta del 13) i el R.D. de 26 de maig de 1899 (Gazeta del 30).

10 DÍAZ de la GUARDIA BUENO, E.: *Evolución y desarrollo de la Enseñanza Media en España de 1875 a 1930. Un conflicto político-pedagógico*, Madrid, 1988, p. 80-83.

11 Vegeu al respecte el preàmbul del R.D., de 13 de setembre 1898 (Gazeta del 14), i el R.D. de 19 de juliol de 1900 (Gazeta del 22).

12 D. de 25 d'octubre de 1868 (Gazeta del 26).

13 D. de 3 de juny de 1873 (Gazeta del 8).

sistema educatiu espanyol), tot desitjant el retorn al *ser auténtico de España, de la España formada en los estudios clásicos y humanísticos de nuestro siglo XVI, que produjo aquella pléyade de políticos y guerreros -todos de formación religiosa, clásica y humanística- de nuestra época imperial, hacia la que retorna la vocación heroica de nuestra juventud.*

El grec al Seminari Conciliar de Sant Pere de Mallorca

L'ensenyament del grec als seminaris (al nivell corresponent a la secundària) corre parell a l'educació civil. La documentació vaticana palesa la decadència dels estudis de llatí i de grec als seminaris espanyols, fins a la Guerra Civil. El 1893 el papa Lleó XIII qualifica la situació de "desastrosa";¹⁴ d'altra banda, l'opinió del nunci Mariano Rampolla sobre aquests centres a Espanya és demolidora,¹⁵ situació que arriba al primer terç del s. XX, ja que l'informe dels visitadors que Pius XI, impulsor dels estudis eclesiàstics, envià als seminaris el 1933-34 per conèixer la seva realitat és desesperançador; la falta de formació clàssica i literària, com afirma V. Cárcel Ortiz, es notava *después entre los sacerdotes, pues era frecuente encontrar alguno de ellos que, a pesar de haber obtenido brillantes calificaciones en los exámenes, no era capaz de escribir una carta sin faltas de ortografía y errores gramaticales [...]. Las lenguas modernas eran ignoradas, se estudiaba poco y mal el francés. Algo semejante ocurría con el latín y el griego e incluso con el castellano.*¹⁶

Pel que fa al Seminari Diocesà de Sant Pere i deixant ara de banda els processos de fundació, posada en funcionament i la primera etapa de la seva història,¹⁷ ens interessen sobretot els esdeveniments corresponents a mitjans i finals del s. XIX.

A mitjan s. XIX continuaren el declivi de la formació humanística, enmig de la decadència general dels estudis eclesiàstics, i la inseguretat jurídica que provocaven els constants canvis de plans i de règim jurídic d'aquests estudis. El 16 de març del 1852 es va firmar un concordat entre la Santa Seu i Espanya, que en l'article 28 atribueix als bisbes la competència per a la creació de seminaris i formació de plans d'estudis a l'àmbit de cada diòcesi, d'acord amb els decrets tridentins. N'és conseqüència directa el pla d'estudis de setembre del 1852, que recull aquest dret.¹⁸ No obstant això, el recel de l'Estat a acceptar un ensenyament secundari fora del seu control i amb validesa a l'àmbit civil, limita les atribucions dels bisbes pràcticament al règim d'alumnat i professorat; el setembre d'aquest

¹⁴ *Cladem* és el terme utilitzat pel papa. "Epistola SSmi D. N. Leonis Papae XIII ad Episcopos Hispaniae; de Urbano clericorum hispaniensem collegio erigendo", *Acta Sanctae Sedis*, XXVI, 1893-94, Romae, 1969 (reimp.), p. 201.

¹⁵ Vegeu l'informe del secretari de la nunciatura d'A. Vico, "Sobre la situación de los seminarios en España hasta el 31 de diciembre de 1891", *Seminarios*, 26, 1980, p. 289. Vegeu també CÁRCEL ORTIZ, V.: "La visita apostólica de 1933-34 a los seminarios españoles", *Anuario de la Historia de la Iglesia*, 2, 1993, p. 146; la bibliografia és abundant.

¹⁶ CÁRCEL ORTIZ, V.: "Decadencia de los estudios eclesiásticos en la España del s. XIX", *Hispania Sacra*, 33, 1981, p. 19-92. Vegeu també, d'aquest autor, "Estado material, académico y moral de los seminarios españoles durante el s. XIX", *Seminarios*, 77-78, 1980, p. 267-276

¹⁷ Ens ho permet l'existència de diverses publicacions sobre aquest tema. Li ha dedicat una tesi doctoral, inèdita, minuciosa i documentada, ROSSELLÓ LLITERAS, J.: *Formación literaria del clergat de Mallorca. El Seminario de San Pedro y sus antecedentes*, Palma de Mallorca, UIB, Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts, 1986-87, especialment vol. IV. Vegeu també: ALCINA, L. *et alii*: *Seminari major*, Palma de Mallorca, 1986; BAUÇA OCHOAVÍA, M.: "Els plans d'estudi del seminari de Mallorca en el segle XIXe", *Comunicació, Revista del centre d'estudis Teològics de Mallorca. Restauració teològica a Mallorca*, 17, 1981; ROTGER CAPLLONCH, M.: *El seminari de San Pedro. Estudio histórico sobre la enseñanza eclesiástica en Mallorca*, Palma de Mallorca, 1900.

¹⁸ R.D. de 21 de maig de 1852 (Gazeta del 3 de juny).

mateix any 1852, davant la “necessitat” d’uniformar i homogeneïtzar l’ensenyament a tots els seminaris, el ministre González Romero publicà un pla d’estudis d’àmbit general, que preveu dos cursos de grec, de mitja hora diària, com l’hebreu.¹⁹ Tanmateix el pla mai no es complí totalment, i poc temps després, el setembre de 1855, s’eliminava la possibilitat que els seminaris cursassin l’ensenyament mitjà, tot lamentant que *se haya comprometido a niños de nueve o diez años a consagrarse sin remedio a la Iglesia, para lo que tal vez no tienen ni vocación ni verdadera voluntad, o a perder los años académicos de la segunda enseñanza cuando se encuentran frecuentemente en una edad en que no pueden comenzarlos de nuevo*,²⁰ possibilitat novament concedida gairebé un mes després.²¹

De l’any 1852 daten les primeres notícies segures de grec al seminari de Sant Pere, que es manté amb poques variacions impartit en dos cursos, un de *Principios -o Rudimentos- de la lengua griega* i un altre d’*Ejercicios -o Traducción- de griego* fins al curs 1869-70, quan se suprimeix el valor civil dels estudis fets al seminari.²² El grec s’elimina de l’ensenyament fins al curs 1896-97, en què apareix com a assignatura reservada als cursos de teologia, és a dir, fora del que correspondria a l’ensenyament mitjà.²³

No es pot dir, per tant, que la diòcesi mallorquina tenguí un especial interès pel grec. Amb tot, l’informe Vico, del 1891, al qual abans ens hem referit, no és especialment crític amb el seminari diocesà de Mallorca, ni respecte a les condicions materials (*nada que advertir sobre la comida, el vestido, la limpieza*) ni sobre els professors (*Los profesores de la facultad mayor son estimados como competentes; los otros menos. Todos son diligentes y virtuosos*), ni sobre la disciplina, però sí respecte als mitjans (no hi havia pati i els laboratoris eren deficients) i l’hàbit de treball. En parlar de la biblioteca, diu que *es buena y se perfecciona, pero no se frecuenta. Ni el clero ni los seminaristas son aficionados al estudio*.²⁴

La situació de l’ensenyament al seminari canviarà radicalment quan a les darreries de segle promocioni al bisbat de Mallorca Pere Joan Campins, que iniciarà la renovació més important dels estudis eclesiàstics. El 20 de setembre del 1898, tres mesos després de ser consagrat bisbe, publicà una nova *Ratio studiorum servanda in Seminario Conciliari Sti. Petri Dioceseos Majoricensis*.²⁵ És un pla que vol respondre als reptes que presenten els nous temps, que exigeixen del clergat una formació suficient per fer front al “modernisme” i als avanços de la ciència i del protestantisme, en la línia de les orientacions de Lleó XIII.²⁶

19 R.D. de 28 de setembre de 1852 (Gazeta del 30).

20 R.D. de 29 de setembre de 1855 (Gazeta del 10 d’octubre).

21 R.D. de 25 d’octubre de 1856 (Gazeta del 25); veg. també el R.D. de 10 de setembre de 1866 (Gazeta del 12).

22 La revolució setembrina havia implantat la llibertat d’ensenyament i derogat la reforma d’Orovio abans citada (art. 3r del D. de 21 d’octubre de 1868, Gazeta del 22).

23 Dades tretes dels volums segon a sisè del *Libro de matrículas del Seminario conciliar de S. Pedro*.

24 VICO, A.: “Sobre la situación...”, p. 346-347.

25 *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Mallorca*, 30, de 20 de setembre de 1898, p. 264-267, a més d’una *Tabula Studiorum, lectionum Textuum et Professorum*.

26 Les darreres abans de la publicació de la nova *ratio*, contingudes en un document que tindrà força influència en l’ànim del bisbe Campins: la Carta-encíclica als arquebisbes, bisbes i clergues de França *Depuis le jour*, de 8 de setembre del 1899. Aquest document recomana vivament l’estudi de les literatures grega i llatina, *dépositaires des chefs-d’oeuvre de science sacrée que l’Eglise compte à bon droit parmi ses plus précieux trésors*, però s’oblida totalment, després, del grec.

Per això el nou pla inclou matèries de llengua i literatura de Mallorca, història natural i astronomia, i l'escolasticisme de la filosofia es completava amb nocions de física, prestant una major atenció als laboratoris. L'orientació del nou pla era la d'un humanisme cristià en la línia pedagògica preconitzada per J. Balmes i R. Ruiz Amado. Pel que fa a les llengües clàssiques, es potenciava l'estudi del llatí, però el grec seguia limitat als dos cursos tradicionals, al primer i segon any;²⁷ de qualsevol manera el nivell d'exigència de grec no devia ser alt, com indica l'escàs nombre d'alumnes suspesos.²⁸

El concordat del 1953 posà l'educació als seminaris exclusivament en mans de l'autoritat eclesiàstica (art. XXX), i al seu empar el bisbe Enciso Viana dictà una nova *ratio studiorum* que conservava dos cursos de grec a Humanitats, els anys IV i V, als quals cal afegir un altre curs als estudis de Filosofia i una Història de la literatura grega, llatina i mallorquina.²⁹

La reforma empresa pel bisbe Campins es complementava amb la creació d'uns certàmens científics i literaris,³⁰ com s'ha dit al començament, amb el doble propòsit de contribuir a la formació dels seminaristes davant l'embat de la ciència, i ocupar el seu oci estiuenc, considerat perillós. Però amb aquests concursos, que s'anirien celebrant cada any, fins el 1967,³¹ el bisbe Campins tenia una altra finalitat propagandística: donar la imatge d'una església preparada i moderna, com proven la solemnitat amb què se celebraven, amb presència de l'autoritat civil i militar, i la repercussió mediàtica que tenien.³² No sempre s'observaren aquestes formalitats, sobretot durant el pontificat de J. Miralles; Guillem Bibiloni, tot lamentant l'*extremada sencillez y prisa inconcebible* del certamen de 1942, escrivia:

*Estoy persuadido de que el Certamen es, en el aspecto cultural, uno de los actos más relevantes, si no el que más, de nuestro Seminario. ¡Cuántos alumnos, gracias a él, han aprendido a redactar! ¡Cuántos le deben al Certamen el dominio que han alcanzado sobre una determinada materia! Da pereza embarcarse en una aventura de esas, por el calor estival, por las dificultades inherentes a todo proyecto intelectual, por la escasez de medios y recursos, etc., pero vale la pena hacerlo.*³³

27 Al primer curs s'impartia grec un dia a la setmana, el dijous a les 8:30 del matí. I a segon, tres dies: el dimarts i dissabte a les 3 de l'horabaixa, i el dijous a les 8.30 del matí. L'encarregat d'impartir aquesta assignatura era Miquel Maura, home de vàlua indiscutible, substituït, a la seva mort, per Bartomeu Bosch (curs 1915-1916 al 1920-1921), Sebastià Torrens (1921-1922), Francesc Frontera (1922-23 al 1935-36), Miquel Munar (1936-1937) i Pere Amorós (des del 1937-1938).

28 Així, per exemple, del curs 1898-99 al 1902-1903 sols un alumne, matriculat d'assignatures soltes obté un *reprobatus*; la majoria rep un *meritus o benemeritus*, molt pocs un *meritissimus* (*Libro de matrículas...*, VI).

29 *Boletín Oficial del Obispado de Mallorca*, 7, julio 1956, p. 299-316.

30 *Boletín Oficial del Obispado de Mallorca*, 21, 21 de juny de 1899, p. 187-190

31 *Els Certàmens del Seminari Conciliar de Sant Pere*, Palma, 2005.

32 Els certàmens, sobretot els primers, es convertiren en un esdeveniment cultural, de què se'n feien ressò la premsa (*La Almudaina*, *Diario de Palma*, *La Gaceta de Mallorca*, *el Correo de Mallorca*, segons els anys), i del primer, almenys, va sortir una publicació amb els certàmens premiats.

33 BIBILONI, G.: *Mis años de seminario. Diario de un aprendiz de filósofo*, Palma de Mallorca, 1981, p. 91 i *A la luz temblorosa de una vela. Los gozos y las sombras de un estudiante de teología*, Palma de Mallorca, 2004, p. 127.

Els certàmens de grec

El grec es troba present en els *Certàmenes científico-literarios* des del seu inici l'any 1899. Hem analitzat preferentment per al present article una mostra anual dels conservats fins a l'any 1967. Es conserva el premiat i/o l'accèssit de cada any, amb l'excepció dels treballs entre el 1912 i el 1920, a més d'alguns altres;³⁴ malgrat aquestes mancances, es pot seguir bé la seva evolució al llarg del temps i, per la indicació del nombre del certamen, podem saber que van celebrar-se ininterrompudament al llarg de tots aquests anys.

Els autors proposats anualment a concurs pertanyen majoritàriament a l'Antic i Nou Testament o bé a la patristica grega dels primers segles, com és d'esperar pel context d'estudis eclesiàstics en què se celebraven. Hi ha, però, alguns exemples interessants d'autors clàssics profans, més abundants sobretot als primers certàmens celebrats, amb l'excepció de tres de posteriors; molt probablement devien ésser textos presents a les antologies escolars que manejaven els alumnes, i, per tant, en principi els eren més fàcils d'obtenir. Així, entre els primers certàmens es troben treballs sobre sentències i consells d'Isòcrates (1899); sobre els lusitans i les Illes Balears (1905); sobre Dèdal (1906); sobre la invasió de Grècia segons Heròdot (1907); sobre la fidelitat d'un ca i un celtíber (1908). Entre els bastant més tardans trobam Xenofont, amb *l'Apologia de Sòcrates* (1950) i *l'Anàbasi* (1957), a més del *Critó* de Plató (1951). Amb posterioritat al 1957 els textos tornen a ésser d'autors cristians.

Aquests darrers autors, bíblics o de la patristica, es troben tot al llarg de la història dels certàmens. El més freqüent és Sant Lluç, passatges de *l'Evangeli* del qual figuren en 8 ocasions. Llavors, textos dels *Fets dels Apòstols*, en quatre dels certàmens. També en quatre figuren els *Psalms*: l'11, el 22, el 23; i els 129, 23 i 107 (tots en un treball), en versió dels Setanta. Trobam *l'Evangeli* de Sant Mateu, la *Carta I als corintis*, la *Carta als filipencs* de Sant Pau i textos de Sant Joan Crisòstom en tres ocasions, i *l'Oració sacerdotal* de Sant Joan en dues. I amb una figuren *l'Evangeli* de Sant Marc, el text de Sant Basili sobre els autors profans, algunes profecies d'Isaïes, la *Carta I* de Sant Pere, la carta de Sant Pau *A Filemó*, la de Sant Ignasi *Als romans*, la de Sant Climent *Als corintis*, la de Sant Policarp *Als filipencs*, la *Didaché*, un text sobre el suposat martiri de Sant Climent Romà, *l'Apologia* de Sant Justí, *l'Apologia* d'Aristides, i escrits sobre el Concili de Jerusalem i de Ciril d'Alexandria sobre l'eucaristia. Els textos, que inicialment semblen presos d'antologies escolars, posteriorment provenen de diferents edicions que s'especifiquen oportunament a l'inici dels treballs.

Exceptuant el certamen I (1899), a més de dos dels darrers que tenim, el 153 bis-1 (1965)³⁵ i el 154 bis-16 (1967), que estan mecanografiats, tots els certàmens estan escrits a mà amb tinta. El primer volum va ésser imprès i enquadernat en pell; conté els treballs premiats en totes les categories, el grec inclòs. A partir del 1902 s'observa una clara evolució en el suport material dels treballs, que al principi es tracta d'uns pocs plecets sense enquadernar o enquadernats de manera molt rudimentària, fins i tot amb presència de rengleres tortes i ratlladures. Del 1910 en endavant, aquests quadernets són més acurats, grapats i amb tapa, algun amb fins dibuixos. Del 1920 tenim un treball (el 23-6) en forma de llibre enquadernat en pell, de 227 pàgines més un índex. Aquest tipus de presentació es generalitza a partir, aproximadament, del 1930; el nombre de planes sol estar entre cent i dues-centes, però algun exemplar supera

³⁴ Els del 1901, 1904, 1909, 1925, 1933, 1937, 1940, 1947, 1953, 1962 i 1964.

³⁵ Citam els exemplars dels certàmens per la seva numeració a la Biblioteca Diocesana del Seminari de Mallorca.

les tres-centes. Moltes vegades hi ha títols i fulls de separació escrits amb lletres artístiques; es troben pergamins simulats, orles, dibuixos en negre o bé en diferents colors, i fins i tot, algun conté plànols i mapes.

La referència als llibres consultats per a l'elaboració del treball comença l'any 1922 i va normalment a l'inici, després del títol. Abans se citen ocasionalment els autors utilitzats en nota a peu de plana; així ho fan, per exemple, el 5-2 (1903) citant una *Sintaxis griega* sense més informació i el *Curso de análisis y traducción griega* d'Ortega; el 8-1 (1906) parlant de Curtius, Zenoni,³⁶ Inama³⁷ i Ortega (*vid. infra*); o el 23-6 (1920) enumerant el diccionari d'Alexandre, el *Lexicon* de Leopold i les gramàtiques de Curtius, Veruela (*vid. infra*) i Janssens.³⁸

Els altres treballs a partir del 1922 citen autor i obra, però només en una ocasió (109-2, 1951) l'editorial; en una altra es troba un breu comentari sobre el caràcter del llibre (43-7, 1929). Les obres consultades en total són realment nombroses, i algunes en llatí i en francès. Quant als autors, es pot observar que en una proporció notable pertanyen a la Companyia de Jesús.³⁹ Podem dividir la bibliografia consultada en els següents grups:

Llibres de gramàtica:⁴⁰

CURTIUS, J.: *Gramática Griega Elemental*. Traducida de la 15^a y última edición alemana, por Enrique Soms y Castellín. Con un prólogo de D. Marcelino Menéndez Pelayo, Madrid, 1886. És la més utilitzada, en 31 ocasions.⁴¹

Gramática de la lengua griega compuesta por los Profesores del Colegio de Ntra. Sra. de Veruela de la Compañía de Jesús, Madrid, 1910. Citada en 25 treballs. En tres se cita un *Epítome de la gramática griega* dels mateixos autors.

HERNÁNDEZ E.; RESTREPO F.: *Llave del griego*, Friburg, 1912. Citada 14 vegades.

GOÑI Y ATIENZA, B.: *Gramática griega*, Pamplona, 1912. Citada en 12 treballs, com també BERENGUER AMENÓS, J.: *Gramática griega*, Barcelona, 1942.⁴²

³⁶ Podria ésser una traducció del ZENONI, G.: *Manuale teorico pratico di sintassi greca*, Venècia, 1901.

³⁷ Probablement INAMA, V.: *Gramática elemental griega*, Florència, 1903.

³⁸ JANSSENS, J.: *Grammaire grecque*, Brusel·les, 1895.

³⁹ Veg. en aquest aspecte O'NEILL, C.H.E.; DOMÍNGUEZ, J.M.: *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: biográfico-temático*, Madrid, 2001.

⁴⁰ Hem completat les referències bibliogràfiques que apareixen incompletes als certàmens, adaptant-les a la normativa del BSAL. Anotam la data de la primera edició del llibre o la més antiga que hem pogut trobar. Els alumnes els utilitzaren en diverses reedicions.

⁴¹ Aquesta era considerada la millor gramàtica entre les escolars; per a M. Menéndez y Pelayo es tracta d'un *libro elemental, de un libro para las escuelas (Schulgrammatik) donde el autor ha aspirado a condensar los últimos resultados de la ciencia en la forma más clara posible, atendiendo más a la utilidad del estudiante que a su propio lucimiento. Así ha conseguido hacer un libro profundamente científico y profundamente didáctico*, ja que es proposa que els alumnes llegeixin els textos en la llengua original com abans millor, abandonant disquisicions complicades. En canvi, la *Gramática* d'Alonso Ortega, citada més avall, és, per al mateix autor, *resumen brevísimo y superficial de la doctrina de Matthiae*. Veg. "Miscelánea y notas para una bibliografía greco-hispana", *Bibliografía hispano-latina clásica*, X, Madrid, 1902.

⁴² Ha conegut almenys 34 reedicions i encara s'utilitza actualment en molts de centres d'ensenyament secundari.

ALONSO ORTEGA, C.M.: *Gramática de la lengua griega*, Valladolid, 1860 (probablement els alumnes utilitzaren les edicions de Gaviria a partir del 1895). Malgrat ésser el llibre de text, només 6 treballs la citen, potser per massa òbvia. Del mateix autor hi havia un *Curso de análisis y traducción griega* (Valladolid, 1862), del qual els participants en els certàmens dels primers anys van agafar textos (ho indica expressament el de 5- 2 del 1903 com a font del text de Sant Basili).

OLEZA J.M. de: *Lengua griega* (en tres cursos), Barcelona; els dos primers cursos són del 1941 i 1942, respectivament. Citada en 5 ocasions.

CHASSANG, A.: *Gramática griega comparada (Nouvelle grammaire grecque d'après la méthode comparative et historiques)*, Paris, 1888. Apareix en 4 treballs. Igualment citada es troba PETISCO, J., S.J.: *Gramática griega*, Villagarcía, 1759, amb text castellà, grec i llatí; Madrid, 1928.

ERRANDONEA, I.: *Gramática sucinta de la lengua griega*, Barcelona, 1939. Apareix en 3 dels treballs. I altres tres gramàtiques es troben citades només una vegada.⁴³

Diccionaris:

ALEXANDRE, CH.: *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1859. Consultat en 24 ocasions.

LEOPOLD, E.F.: *Lexicon graeco-latinum manuale*, Leipzig, 1852; O. Holtze, 1869. Apareix 16 vegades.

BAILLY, A.: *Dictionnaire grec-français*, Orleans, 1894; diverses reedicions a París. Citat en 12 treballs.

CHASSANG, A.: *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1865. Citat 10 vegades. Del mateix autor es parla una vegada d'un *Diccionario greco-francés reducido*.

RODRÍGUEZ-NAVAS, M.: *Diccionario completo de la lengua española*, Madrid, 1906.⁴⁴ Consultat en 7 treballs, com també ESEVERRI-HUALDE, C.: *Diccionario etimológico de helenismos españoles*, Burgos, 1945.

Citats en 5 ocasions es troben: ALEXANDER SAALFELD, G.: *Thesaurus Italograecus. Dictionnaire des mots latins d'origine grecque*, Viena, 1884 i PABÓN, J.M.; ECHAURI, E.: *Diccionario griego-español*, Barcelona, 1942.⁴⁵

BOISACQ, E.: *Dictionnaire étimologique de la langue grecque*, París, 1916. Consultat en 3 ocasions. Hi hem d'afegir altres quatre diccionaris citats sols una vegada.⁴⁶

⁴³ GRANDÍA, M.: *Gramática griega para el uso de los seminarios, estudiantados regulares y otros centros de enseñanza*, Sevilla, 1899. BERGUES DE LAS CASAS, A.: *Gramática griega-castellana*, Barcelona, 1847; RAGON D'E.; RENAULD, E.: *Grammaire complète de la langue grecque*, Paris, 1929.

⁴⁴ Comentat per ALVAR EZQUERRA, M.: *Los diccionarios generales del español en el siglo XX*, Madrid, 2005.

⁴⁵ Amb nombroses reedicions a diferents editorials, encara s'utilitza actualment.

⁴⁶ HEDERICUS, B.: *Lexicon graeco-latinum et latino-graecum manuale*, Londini, 1766; Leipzig, 1825. HANNOURY A.F.: *Dictionnaire grec-français* (no n'hem trobat informació). PILLON, A.: *Vocabulaire grec-français des noms propres historiques, mythologiques et géographiques*, Paris, 1858. ZORELL, F., S.J.: *Lexicon Graecum Novi Testamenti*, Paris, 1911.

Edicions de textos i obres especialitzades:

LE CAMUS, Mons.: *Los orígenes del cristianismo* (diversos volums), traducció de la 7ena. edició per J. B. Codina, Barcelona, 1909. És el consultat més freqüentment, 15 vegades.

FILLION, L.C.: *La Sainte Bible. Texte latin et traduction française*, París, a partir de 1889, és el segon més consultat, 9 vegades. Del mateix autor se cita una *Vida de Ntro. Sr. Jesucristo*, Barcelona, ca. 1930.

Apareixen citats 3 vegades: MERK, A.: *Novum Testamentum graece et latine*, Romae, 1933. *Novum Testamentum D. N. Jesu Christi. Textum graecum cum brevi apparatu curavit E. BODIN*, Textus Vulgatae iuxta editionem P. Hetzenauer, Paris, 1918. SIMON, H.: *Praelectiones biblicae*, probablement del *Novum Testamentum* en 2 vols., Madrid, 1920.

El *Nuevo Testamento en griego y español*, sense més informació -podria ésser el de la B.A.C. (Biblioteca de Autores Cristianos)- és mencionat en dues ocasions, i en una altra com a *Nuevo Testamento* de Nácar-Colunga, Madrid, 1944.

Consultats en dos treballs tenim: *Padres apologistas griegos del siglo II* (Madrid, 1954). VILARIÑO, R.: *Vida de Ntro. Sr. Jesucristo*, Bilbao, 1929. *Los Padres Apostólicos*, Madrid, 1950. BOVER, J.M. (ed.): *Novi Testamenti biblia graeca et latina*, Madrid, 1943. *Textos eucarísticos primitivos*, 2 vols. (Madrid, 1952-1954). RÖSCH, C.: *La carta de la alegría y la bondad. Pablo a su Iglesia predilecta de Filipos*, (trad. F. PLANAS, Palma de Mallorca, 1938). I en una sola ocasió es menciona una considerable varietat de títols.⁴⁷

Revistes:

Sols se cita dues vegades *Verbum Domini*, del Pontificio Istituto Biblico, en un treball del 1930 i un altre del 1931.

⁴⁷ CORNELY, R.; MERCK, A. *Introductionis in S. Scripturae libros compendium*, Paris, 1927. *Nuevo Testamento*, rev. L.A. Schökel, trad. J.M. Valverde (Madrid, 1966). *Biblia Vulgata* (podria ésser *La Bíblia vulgata Latina traducida en español: y anotada conforme al sentido de los santos padres, y expositores cathólicos*, Madrid, 1815. *Biblia de Montserrat* (publicació iniciada el 1929). *Bible de Jérusalem*, Jerusalem, 1956. *La Sagrada Escritura*, Madrid, 1967. LEAL, J.: *Sinopsis concordada de los cuatro Evangelios*, Madrid, 1961. LEÓN-DUFOUR, X.: *Los Evangelios y la historia de Jesús*, Barcelona, 1966. PETISCO, J.: *Nuevo Testamento traducido de la Vulgata latina teniendo a la vista los textos originales*, Madrid, 1944. GOMÀ, I.: *El Evangelio explicado*, 4 vols., Barcelona, 1940. OBIOLS, S.: *El grec del Nou Testament*, Monestir de Montserrat, 1928. *Historia de la Pasión de Jesucristo*, de M. Mir (1893). LAPIDE, C.A.: *Commentarium in quatuor Evangelia*, vol. 1: *Complectens Commentaria in Matheum et Marcum* (Baviera, 1681). Vol. 2: *Complectens Expositionem Litteralem Et Moralem in SS. Lucam Et Joannem* (Baviera, 1712); *Commentaria in omnes Divi Pauli epistolas* (Baviera, 1679). KNABENBAUER, J.: *Commentarium in Evangelium secundum Matheum*, París, 1922; *Commentarium in Evangelium secundum Lucam*, París, 1926; *Commentarium in Evangelium secundum Ioannem*, París 1925 i *Commentarium in Actus Apostolorum*, París, 1899. MARX, J.: *Compendio de la Historia de la Iglesia*, trad. P. RUIZ AMADO, Barcelona, 1919. Unes Notes P. Izquierdo, S.J. (no n'hem trobat informació). PÉREZ DE URBEL, J.: *Vida de Ntro. Señor*, Madrid, 1941. PLATÓ: *Diàlegs*, I, traducció de J. CREXELLS, Barcelona, 1924. *El Critón y final del Fedón*, texto griego y traducción literal por D. MAYOR, S.J., Santander, 1941. ZERWICK, M.: *Analysis Philologica Novi Testamenti Graeci*, Roma, 1953.

Pròlegs dels treballs

Alguns treballs tenen una petita nota preliminar que sovint consisteix només en una *captatio benevolentiae* adreçada al jurat que atorga els premis, al·legant els pocs mèrits personals i la dificultat que els ha suposat la tasca, pregant que només es valori l'esforç aplicat, etc. Però també hi ha notes que constitueixen un vertader pròleg on s'explica el pla del treball i es fan observacions interessants sobre la llengua grega i la utilitat del seu estudi.⁴⁸ Així, l'autor del 30-5 (1924), després d'explicar l'estructura del treball afirma que vol contribuir a promoure l'estudi de la llengua grega i que el voldria veure florent al seminari, ja que ho exigeix l'exegesi del Nou Testament i dels Pares grecs, i no prendre-hi part seria una afronta per als teòlegs espanyols. En la importància del grec com a font del Nou Testament coincideixen quasi tots els pròlegs; als citats hem d'afegir els de 128-2 (1959), 146-1 (1963), 153 bis 1 (1965) i altres.

Més endavant, el certamen 102-4 (1949) justifica la importància del grec degut als grans autors (filòsofs i Homer) que hi van escriure, al fet d'ésser fonamental per a la creació del llenguatge tècnic, però sobretot perquè és la llengua de gran part de les Sagrades Escripures. En un treball dedicat al *Critó*, el 109-2 (1951), es parla de la importància de Plató com a filòsof i se n'inclou una biografia, a més d'un comentari sobre el tema i estil del diàleg. El 116-3 (1954) en una "Advertència preliminar" subratlla l'interès de l'estudi del grec per a la formació dels vocables, i que *enseña a pensar y a investigar*. Un altre participant en els certàmens, el de 118-6 (1955), explica que amb el seu treball ha aconseguit, a més d'exercitar-se en la constància, apreciar la gran importància que té la llengua grega per aclarir el significat dels mots i conèixer millor el propi idioma. El 153 bis 1 (1965) entre altres lloances recorda que el grec va conservar l'esplendor des de l'inici al final amb una estructura insuperable i una elegància il·limitada, i el 154-6 (1966) cita una frase d'André Chénier sobre la sonoritat i dolcesa d'aquesta llengua, a més d'atribuir als autors grecs la creació dels diferents gèneres literaris.

En un altre sentit és remarcable l'observació que fa l'autor del 91-4 (1941), que els sacerdots avui no sols han de predicar a gents humils, sinó que han de tenir una erudició que els permeti refutar els errors dels qui ataquen el catolicisme, principalment la crítica "impia" dels racionalistes que anivellen el cristianisme amb les antigues religions; és una observació en la línia de les que feia ja el bisbe Campins quan va fundar els certàmens. Finalment recordarem que un dels treballs (78-6 del 1942) du una *Praefatio* (introducció) en llatí.

Anàlisi morfològica

El primer pas dels treballs dels certàmens de grec és l'anàlisi morfològica de les paraules del text, dita *análisis analógico* segons la terminologia del llibre de text,⁴⁹ seguit generalment del significat de cadascuna. També és general la indicació del tipus d'accentuació que porten; el treball 1-11 (1899) hi dedica una atenció especial. L'anàlisi és generalment

⁴⁸ Probablement estan preses de les introduccions de diferents gramàtiques. Per exemple, la de Blas Goñi titula el pròleg de la primera edició "Importancia del estudio del griego en los Seminarios", amb reflexions semblants a les que fan els alumnes.

⁴⁹ Només en el 109-2 (1951) i en el 135-3 (1961) trobam la denominació *análisis morfológico*.

correcta, pràcticament sense errades excepte a l'1-10 (1899), probablement degut al fet que és un dels quatre d'aquest any que es conserven sense haver estat premiats, a part del que obtingué el premi. En general els participants en els certàmens demostren un coneixement molt complet de la morfologia.

Els primers anys l'anàlisi morfològica és molt simple: gènere, nombre i cas dels substantius, adjectius i pronoms; temps, mode, persona i nombre dels verbs. No supera allò que seria un exercici de classe. Únicament algun afegeix més detall, per exemple el 5-2 (1903), que parla dels adjectius verbals; el 7-2 (1905), que inclou les regles de contracció de vocals als verbs contractes, o el 9-1 (1907), que, pel fet d'estar dedicat a Heròdot, explica formes pròpies del dialecte jònic d'aquest autor. Aquesta és la tònica general, aproximadament, dels primers vint anys de celebració dels certàmens.

A partir del 1920 l'anàlisi és més completa incloent explicacions de tipus gramatical, en alguns de manera més esquemàtica i en altres més detallada. Començant pel 25-3 (1921), observam que, per exemple, explica la rel del verb *eimí* ("ésser") en relació amb el llatí *sum*, i la de *femí* ("dir") amb la de *fama*. El 26-7 (1922), que parla ja d'un *anàlisi filològic*, assoleix en aquest un nivell considerable explicant la variació de rels, tant a la morfologia nominal com verbal, en les paraules que la presenten, al·ludint a la pèrdua de fonemes i a l'alternança vocàlica com a origen de les variacions.

Però el més usual des dels anys 20 fins, aproximadament, al 1935 és un tipus d'anàlisi en què es proporcionen explicacions gramaticals limitades al que és fonamental. Així, en morfologia nominal s'expliquen generalitats, terminacions i desinències de les declinacions; també a vegades s'inclou la declinació completa de l'article o d'algun pronom. Quant a morfologia verbal, apareix comentada sobretot la conjugació del verb *eimí* (ésser) i s'expliquen esquemàticament les particularitats dels verbs contractes, en oclusiva, en líquida i els diferents temes dels verbs amb rels múltiples. Algun inclou formes homèriques. En la morfologia de les paraules indeclinables (adverbis, preposicions, conjuncions) es resumeixen, per exemple, les diferències entre els principals adverbis de negació, els usos de la conjunció condicional i els aspectes fonamentals del significat de les preposicions amb els diferents casos. Aquesta manera d'analitzar també es presenta, de tant en tant, en alguns certàmens premiats després del 1940. En canvi, alguns de més primerencs (entre el 1926 i el 1931) aprofundeixen més en l'anàlisi.

Malgrat això, podem dir que el nivell filològic dels treballs augmenta d'una manera considerable a partir del 1936, sobretot tenint en compte que els alumnes han estudiat grec només durant dos cursos. Les explicacions són semblants al que hem dit en l'apartat anterior, però més complexes i detallades. En morfologia nominal es recorda, entre altres, l'origen de l'article en un antic demostratiu (el 78-6 del 1942 dedica dues planes a explicar-ne els usos; el 91-4 del 1941 n'hi dedica 4, a més de 5 al demostratiu *outos*); es mencionen els diferents usos del pronom *autós* ("mateix") amb exemples; el 127-6 (1958) explica les alteracions de les rels o temes de les paraules, a vegades comparant diferents dialectes del grec, a més de diferents significats i modes de construcció quan cal. Quant als verbs, s'expliquen els canvis fonètics que tenen lloc en els verbs contractes, en oclusiva i líquida; també el perfet aspirat propi dels en oclusiva. Es detalla així mateix la conjugació d'alguns verbs que presenten variacions a la rel, com ara *gígnomai* ("esdevenir") fent referència a l'alternança vocàlica, o bé *légo* ("dir") acudint a les diferents rels en origen (*leg-*, *Fer-*, *Fep-*,

etc.); aquest darrer verb es comenta exhaustivament en el treball 81-5 (1945). Dins l'apartat de paraules indeclinables es presta especial atenció als usos de *kai* com a conjunció (“i”) i com a adverbi (“també”), a les locucions que forma i a les diferències amb *dé* (“i”, “però”), així com als usos de les preposicions amb els diferents casos, tot acompanyat d'exemples segurament presos dels diccionaris consultats.

A més de l'anàlisi morfològica pròpiament dita, els treballs a partir del 1920 inclouen etimologies en castellà de les diferents paraules del text, alguns amb una notable extensió, com ara el 30-5 (1924); el 26-7 (1922), llistant derivats de les diferents rels de *légo*, “dir”, i el 146-1 (1963), que dedica 5 pàgines als derivats de les diferents rels del verb *oráo*, “veure”. A més del castellà, com podem observar, els treballs que presenten un major nivell sovint citen derivats d'una determinada rel dins el propi grec. També, a vegades, en llatí; així ho fan, per exemple, el 109-2 (1951) i el 125-1 (1957), que els exposen en forma de clau. Fins i tot un (112-5, del 1952) fa una comparació amb mots de l'anglès i l'alemany. Destacarem, a més, que el 135-3 (1961) comenta detalladament l'origen etimològic del grec *theós* (“déu”), citant diferents teories dels autors de diversos diccionaris.

Anàlisi sintàctica

Pràcticament tots els treballs realitzen l'anàlisi sintàctica del text, normalment per paràgrafs o versicles. En alguns dels primers certàmens se li dona alguna vegada el nom d'*anàlisi lògico-sintàctico*. Aquesta anàlisi només manca en algunes ocasions, per exemple en alguns dels primers certàmens o bé el 23-6 (1920) i el 30-3 (1924). El 127-6 (1958) diu que no el fa per manca de temps i perquè no s'exigeix. La complexitat sintàctica dels textos, en general, no és molt elevada; tot i així, hi ha algunes petites errades d'interpretació, més freqüents que en l'anàlisi morfològica. D'entre els textos analitzats, els de tipus apològic són els que presenten una major dificultat, ja que es tracta d'un estil retòric.

El 25-3 (1921) du l'anàlisi sintàctica en apèndix al final. A partir del 1922 és usual fer l'anàlisi sintàctica després de cada subdivisió del text per períodes oracionals, indicant principals i subordinades i els elements de cada oració (el 135-3 del 1961 inclou un esquema de cada paràgraf indicant en diferents colors l'oració principal, les subordinades primàries i les secundàries, així com els signes de coordinació i subordinació). A vegades la indicació de la funció de cada mot és incompleta. Després de l'anàlisi sintàctica, en alguns treballs es fa una *construcción* o *composición*, una reordenació de les paraules del text prèvia a la traducció. Així en el 7-1 (1905) i en altres de posteriors.

Traducció literal i literària

Des de l'inici dels certàmens els treballs inclouen, com és d'esperar, la traducció del text motiu d'anàlisi, normalment per frases, versicles o paràgrafs, i a vegades també tot seguit. Figura en tots la traducció literal; en alguna de les tres primeres dècades és excessivament aferrada al text fins al punt que resulta forçada en castellà (en el 30-5 del 1924, el 35-2 del 1926 i altres).⁵⁰ L'1-4-3 (1912) tradueix els psalms en llatí, a més del castellà. Moltes vegades

50 La llengua dels treballs dels certàmens de grec és el castellà pràcticament en la totalitat, amb algunes excepcions que s'indiquen més endavant.

es dóna també una *versión literaria* o *más libre*, que en algunes ocasions no canvia gaire respecte de la literal. En quatre dels treballs (116-3 del 1954, 153 bis 1 del 1956, 131-1 del 1960, 154-6 del 1966) s'indica que la versió literària procedeix de la B.A.C. El 97-6 (1948) fa la traducció literal en castellà i català ("mallorquí") a més d'una altra de més lliure en castellà, i el 109-2 (1951), inversament, aporta una versió literària en català presa del volum I de Plató de la Fundació Bernat Metge, vora la versió literal en castellà.

El treball 154 bis 16 (1967) mereix un comentari a part. Es titula *Traducció de l'Evangelí de Sant Marc de l'original grec al mallorquí popular*. Els autors⁵¹ expliquen en el pròleg la pretensió de reflectir el llenguatge simple de Sant Marc en un mallorquí popular. Afirment que han fet la versió directament de l'original i no n'han copiat cap altra. Volen ésser fidels al text grec, però anoten a continuació una sèrie de punts en què han evitat una literalitat excessiva (alguns participis de passat resolts en una oració temporal, els presents històrics conservats només quan van bé a la redacció, etc.). Han demanat opinió quant a la llengua d'arribada i "havem arribat fins a lo que hem cregut que era el mallorquí popular".⁵² En conseqüència, l'ortografia catalana del treball és la normalitzada i generalment correcta, però optant per les variants dialectals mallorquines (article "es-sa", possessiu "nostro", etc.). En la bibliografia, a part d'alguns llibres dels que hem assenyalat en l'apartat corresponent, figuren la gramàtica i el promptuari d'ortografia de F. de B. Moll, juntament amb alguns diccionaris castellà-català.

Finalment cal fer notar que alguns treballs (26-7 del 1922, 81-6 del 1943, 84-4 del 1944), vora la versió literal aporten la de la Vulgata, indicant ocasionalment variacions (per exemple el 74-1 del 1939, que indica que opta per la traducció literal), però sense tractar punts conflictius. El cas més patent és el del 23-6 (1920), que després d'anotar el significat de la paraula *télos* segons diferents diccionaris⁵³ assenyala en nota una discrepància entre l'hebreu i la Vulgata sobre aquest mot i corregeix la traducció d'aquesta.

Comentari

Una part, aproximadament una trentena, dels treballs examinats presenta, a més de l'anàlisi, un comentari històric, literari o exegetíc.⁵⁴ Alguns duen aquest comentari com a introducció (així, l'1-4-3 del 1912; el 23-6 del 1920, que inclou una nota a l'inici tractant de la divisió dels psalms segons diferents autors; el 109-2 del 1951, que resumeix la biografia de Plató i comenta el contingut i estil del diàleg *Critó*, amb notes a peu de plana, i altres). El 40-2 del 1928 adjunta dins l'anàlisi, vora la paraula *loséph*, la biografia de Josep d'Arimatea. Cosa semblant, però amb més detall, fa el 153 bis 1 (1965), que, a part de dur una introducció amb el contingut i estil del text, comenta dins l'anàlisi paraules com ara *Pétros* (biografia de

⁵¹ Són dos companys que han fet ambdós una primera traducció de tot el text i llavors les han confrontades per a arribar a una versió definitiva.

⁵² Aquest treball podria correspondre a la importància donada pel Concili Vaticà II (iniciat el 1962) a la llengua del poble en la litúrgia.

⁵³ Segons el diccionari de Bailly: acompliment, resultat, final, finalitat, premi, resolució, pagament, tropa, ple poder i d'aquí autoritat, magistratura (aquesta darrera accepció és l'adoptada per l'autor del treball).

⁵⁴ Possiblement suggerit per la convocatòria del certamen de l'any corresponent. Per exemple, el del 1934 du com a títol "Colección de textos del Nuevo Testamento griego que ofrecen alguna particularidad filológica o arqueológica".

sant Pere), *apóstolos* i altres.

Però usualment el comentari va al final del treball i tracta preferentment temes històrics (a vegades amb detalls arqueològics) o religiosos. Assenyalam els que inclouen frases en grec o algun comentari terminològic: el 35-2 (1926), que du uns apunts històrics sobre la predicació de Sant Pau a Atenes, descrivint la ciutat en aquell temps i al·ludint als corrents filosòfics del moment, a més de comentar alguns termes; el 51-3 (1931), que aporta unes notes sobre l'evangeli de Sant Lluç citant frases en grec; sobre el mateix evangeli parla el 57-2 (1936), fent referència al significat del mot "evangeli" i altres; el 66-5 (1936) du una discussió històrico-arqueològica sobre les temptacions i alguns miracles de Jesucrist alhora que comenta les paraules *basilikós*, *pais* i altres; també inclouen frases en grec el 74-1 (1939), el 97-6 (1948) i el 102-4 (1949).

De l'anàlisi d'aquests treballs premiats als certàmens de grec del seminari podem concloure que van complir bé el seu objectiu d'estimular l'interès per l'estudi i la capacitat de treball dels alumnes, tot i que entre una minoria selecta d'ells. Hem de pensar que amb els certàmens de les altres matèries -que no hem analitzat perquè no era el nostre propòsit- succeïa el mateix. Hem vist com la qualitat general dels treballs anava augmentant al llarg dels anys fins a assolir nivells que, en l'aprofundiment de l'anàlisi, superarien l'exigut en un ensenyament mitjà per apropar-se a l'universitari. Per tant, creim que es poden considerar un element significatiu de la millora en els estudis del Seminari Conciliar de Sant Pere de Mallorca a partir de la reforma empresa pel bisbe Campins.

